

naar Hijmans,
wezen. God
an o.m. deze
wee gedooide

van schoon
maar zeep-

Franciscan-

uit hij terug
sedelijken de
met het leed
haakjes: een
lijke mystiek

revaar dezer

r het onder-
christelijke
dikvermogen

der mystiek
e verstands-
ten onrechte
zen", in het
Waarmee wij
eren telkens
iende hiërar-
riten de ge-
eërbindingen

dezen droe-
dt door hem
elus Silexus
hij er niet
ook Buddha
int als onze
binnen in u.
d. Hoe goed
i goddelooze
p te wijzen.
Koninkrijk
dden van de

tiel, overal.
te noemen
deze dingen

temmen, dat
eselijke ver-
d door ons
en in chris-
stiek door-

toegenegen
MARNIX.

L LEVEN

Engeland.
n Samenle-
ram Mey de
ngeland van
langstelling
n (Wilber-
lavernij der
enaamd vrij
dat van de

le in de so-
Europa ge-
technischen
antwoorden
norme tech-
angstuk be-
zich, waar-
le oplossing
ergeten, dat
den techni-
e eeuw ook
ing in West
iljoen men-
in den loop
negentiende
ne dus van
binnen 100
amelooze
te helft der
waarschuw-
erde beoor-
deze eeuw
ng der 19e
i deze eeuw
arden voor
dat tegen
het moder-
nans en Dr
sel van hun
hedendaag-
i de wereld
it de acht-

tiende eeuw onbereikbaar was. In den middellijken weg kwam die verbetering van de levensvoorwaarden van den arbeidenden mensch van diezelfde machines, die de arbeiders in het begin van de 19e eeuw bij hun eerste verschijnen dermate verfoeiden, dat zij ze trachten te vernielen, zoodat er b.v. in Engeland in 1812 een speciale wet moest worden afgekondigd, die de verwoesting van fabrieken met den doodstraf bedreigde.

Hoe groot ook deze sociale ontwikkeling na een reeks van jaren moge zijn geworden, zij hield evenwel geen gelijken tred met de voortstormende, technische evoluties. Nu behoeft het geen al te groote verwondering te wekken, dat de sociale aanpassing aan de toestand zich wijzigende arbeidsverhoudingen niet terstond werd verkregen, doch eerst na een periode van moeizamen strijd met veel nood en ellende kon worden verwezenlijkt. Wij moeten ook hierbij in gedachten houden, dat wij leven buiten het Paradijs. Wij zouden dan ook bij de beschouwing van deze verschijnselen in herinnering willen brengen het woord van Prof. Mr. Fabius uit diens brochure over „Armenzorg“ (Utrecht, G. J. A. Ruys, 1912, blz. 12 en 13):

„Armoede is ook waarlijk niet iets, dat aan het menschelijk leven, gelijk het thans, buiten het Paradijs, bestaat, vreemd is. Nochtans schijnt menigeen in de voorstelling te leven, dat eigenlijk ieder in welstand moest verkeerden; dat die staat de normale is. Niet is vreemd, dat hier of daar armoede heerscht. Maar wel, dat zij niet overal zich gevoelen doet. Niet is wonder, dat er menschen zijn, die gebrek lijden. Maar dit is gansch bijzonder, dat zoo weinig menschen in gebrek verkeerden. Dat eene menschheid, die het brood niet van GOD vraagt, en Hem daarvoor niet dankt, het nochtans dag aan dag heeft. Ja, zelfs dit is genade, dat de mensch, die het wel van GOD vraagt, het ook van Hem ontvangt. Wát wonder is, — het zijn de welgevulde broodkarren, die langs onze straten rijden, en huis aan huis het voedsel afgeven; het zijn de winkels, waar ieder op zijn beurt binnentreedt, om zich zijn nooddrift, vaak zelfs zijn genot, zijn weelde te koopen; het is het geld, dat de menschen hebben, hetzij veel, hetzij weinig, waarmee zij zich verschaffen, wat zij behoeven. Dat GOD in den hemel, die geen mensch van noode heeft, dag aan dag in niet te berekenen hoeveelheid voedsel in overvloed geeft aan een menschheid, die naar Hem niet vraagt, en Hem niet dankt, — ziet, dat is het wat ons dagelijks met verwondering moet vervullen, en doen neerknielen in aanbidding voor zóó groote genade“.

Dat gold, ondanks alle ellende, ook voor de 19e eeuw evengoed als voor de onze.

Zooals wij reeds zelden moet het feit, dat de sociale aanpassing aan de geweldige technische veranderingen der 19e eeuw, niet anders dan door een zee van ellende voor de werkende menschen kon worden verkregen, niet op rekening worden gebracht van den technischen vooruitgang of van het product ervan: de machine. Hier werkten diepere, geestelijke oorzaken. Het was juist de beleving van de leuze der Vrijheid van de Fransche revolutie, die de oorzaak werd van deze groote sociale slavernij. Het was wel een zeer merkwaardige coincidentie (samenloop van omstandigheden), dat deze Fransche revolutie in haar verschijnen samenviel met het begin van wat men wel eens heeft genoemd de eerste industriële of technische revolutie. Zooals bekend bracht de Fransche revolutie deze drie idealen naar voren: Vrijheid, gelijkheid en broederschap, van welke leuzen Mr. Groen van Prinsterer in zijn toelichting van de Spreuk der revolutie in zijn geschrift, dat deze drie leuzen tot titel draagt, de navolgende scherpe typeering gaf op blz. 27:

Vrijheid — omverpomp van het gezag.

Gelijkheid — vernietiging van hetgeen in den natuurlijken loop der samenleving tot stand gekomen is.

Broederschap — verdrukking, en, zoo noodig, moord aan elk, die geen medewerker der ongerechtigheid zijn wil.

Begonnen met „la déclaration des droits de l'homme“, (de verklaring van de rechten van den mensch) waarbij men zich van feodale banden waande te ontdoen en als individuele mensch geheel vrij wilde zijn, daarbij stellend de gelijkheid van alle menschen, bleek de hopelooze mislukking van het menschelijk pogen om uit eigen kracht deze idealen te verwezenlijken bij de eerste, prompt op deze verklaring van de rechten van den mensch zich daarvoor voordoende groote en grootsche gelegenheid, toen door de uitvinding der machine het geheele maatschappelijke leven in een groote verandering en omwenteling werd betrokken.

Men had verkondigd, dat de dageraad der vrijheid was aangebroken en dat de menschheid het land der broederschap zou binnengaan, maar het was, zooals Prof. Mr. D. P. D. Fabius het uitdrukte in zijn studie over „De Fransche revolutie“ (Amsterdam, J. H. Kruyt, 1881), „De „temple imaginaire de leur liberté prétendue“ (de denkbeeldige tempel van hun beweerdde vrijheid) bleek een „abattoir“ te zijn“ (blz. 71).

Met de verklaring van de rechten van den mensch had men van zich afgeschud „la déclaration des droits de Dieu“, de verklaring van de rechten van God, en zóó, zonder Wetgever geraakte men verstrikt in de bandeloosheid van het zelf gestelde vrijheidsbeginsel, dat ontaardde tot de ergste slavernij, die zich den-

ken laat. Men meende, dat het beginsel der vrijheid met zich bracht het „laissez faire“, het laten gaan der dingen, en dat dit beteekende, wanneer er nu eenmaal door de historische ontwikkeling economische en sociale ellende in een zekere periode der wereldgeschiedenis zich voordeed, dat men hierop niet mocht ingrijpen. Mr. P. W. A. Cort van der Linden erkent in zijn „Richting en beleid der liberale partij“ (Groningen 1886, blz. 4) dat „De liberale partij op het vasteland van Europa is voortgekomen uit de Fransche revolutie“ en van dit liberalisme gold volgens hem (blz. 43) „Voor den liberaal is inderdaad slechts één maatstaf mogelijk, waarnaar hij zal beoordeelen of eene voorgenomen regeling of een bestaande toestand al of niet is in het publieke belang. De eenige vraag, die hij te beantwoorden heeft is deze: word t d e i n d i v i d u e e l e v r i j h e i d b e v o r d e r d o f n i e t?“ Daarin lag de aansluiting op hetgeen Rousseau, de profeet van de Fransche revolutie, in zijn „Du Contrat Social“ schreef, in hoofdstuk 6 van boek I: „Trouver une forme d'association qui défende et protège de toute la force commune la personne et les biens de chaque associé, et par laquelle chacun s'unissant à tous n'obéisse pourtant qu'à lui-même et reste aussi libre qu'auparavant? Tel est le problème

DE ANTICHRIST....¹⁾

Wij zaten allen sidderend bijeen —
als was de mensch der zonde reeds verschenen.
Zóó werd het voor een oogwenk om ons henen
en elk dacht zich verlaten en alleen.

Alleen, alleen! En zonder mensch of God,
met het geweld der stormen aan de ruiten.
Wij kreuken mede met de boomen buiten
en huijverden om dit ontzaglijk lot.

Wij logen arm en uitgeschud en naakt
veracht, bebloed, besmeurd met slijk der straten,
van God en van zijn vijanden verlaten.
Een prooi, waarin de dood zijn klauwen haakt.

Waar was de God, die ons een wonder deed?
Der andren God deed teekenen na teekenen.
Zijn naam woei trots aan alle hemelstreken
en dekte allen als een zwierig kleed.

Hij sprak — 't was een gewonnen pantserslag.
Hij hief zijn hand — en het was triumpheeren.
En onze God, de Heere toch der Heeren...
ach, dat Hij onzen bitt'ren nood niet zag.

Ons bleef slechts in dien bangen overlast
het Woord als eenig handbreed voor de oogen.
Wij klampten ons daaraan in laatste vermogen.
Wij beten onze tanden daarin vast.

Toen plotseling — was 't niet pas op ons graf? —
Hien kroon, een kroon, een stralenkrans vol luister!
O, kostlijk eind! In plaats van nacht en duister
Gods heerlijkheid, die blinkend ons omgaf.

Naar aanleiding van een lezing over

„De Antichrist“, 18 Januari 1945.

¹⁾ De auteur van dit vers is ons bekend; we
mogen den naam evenwel nog niet noemen.

fundamenteel dont le contrat social donne la solution“. (Een vorm van samenwerking vinden die verdedigt en beschermt met alle gemeenschappelijke macht de persoon en de goederen van iederen deelgenoot, en door welke ieder zich verenigend met allen toch alleen gehoorzaamt aan zichzelf en even vrij blijft als voordien? Dat is het fundamentele probleem, waarvan het Contrat Social de oplossing geeft.) Ook al wilden liberalen als Thorbecke van een verdrag tusschen volk en staat als door Rousseau in zijn Contrat Social gesteld niet weten, toch stielden zij op denzelfden verkeerden wortel van den autonomen, vrijen, alleen aan zichzelf verantwoordende schuldigen, mensch.

P. GROEN.

P.S. In het artikel „De technische vooruitgang en de vrijheid in den arbeid (II, slot), voorkomend in „De Reformatie“ van 22 April j.l., leze men de tweede kolom vanaf den 16en regel van boven als volgt:

„Op blz. 134 van zijn boek over „Arbeidsvreugde“ concludeert hij „Onder de oorzaken van den tegenzin in den arbeid overtreffen de sociale de technische, en onder de sociale staat de autocratische bedrijfsheersarchie bovenaan. Het is dan ook niet zóó, dat vanwege de arbeidsmononomie, vanwege het geestdoodende werk, de arbeider behoefte heeft aan een brederen blik, een dieper inzicht in zijn werk en het doel daarvan; het bezwaar tegen de „autocratische bedrijfsheersarchie“, het gezag van den ondernemer, komt niet voort uit het karakter van het werk van den arbeider, maar uit een niet langer teverden zijn met het lot van den arbeider bij de leiders der arbeidersbeweging, meer bij dezen dan bij de arbeiders zelf op dit punt“.

Door miszetting was de zin wat onduidelijk geworden. G.

PERSCHOUW

DE SYNODALE KERKERAAD VAN ASSEN STRIEMT
DS B. A. BOS.

DS J. v. Bruggen schrijft in Kerkbode van Drente:
Steeds weer wordt gezegd, dat de weg tot „hereniging“ van de Geref. en Synodocratische Kerken thans

geëffend is. De jongste besluiten der Haagse Synode zouden een ongedachte verandering hebben gebracht. Door die besluiten zou er in de Synodale kerken voor ons „ruimte“ zijn gekomen. Wij betoogden daartegen steeds met verwijzing naar den tekst der genomen besluiten, dat er wezenlijk niets veranderd is, maar dat ds B. A. Bos en anderen, die van ons gingen, de vrijmaking eenvoudig verloochenden en „zich bekeerden“ tot de synodocratie.

Dit laatste is ook de mening van den Synodalen kerkeraad van Assen. Hij heeft dat nu publiek en duidelijk uitgesproken. Niet zo maar eens in het voorbijgaan, maar zo officieel mogelijk. Immers voor het Hof te Leeuwarden.

Dezer dagen heeft de synodale kerkeraad in conclusie van antwoord voor dit Hof het volgende doen zeggen. Wij zetten in dit zeggen een paar woorden vast, die volle aandacht vragen.

„Immers, wil men uitmaken of ds Bos (die thans gelukkig weer is teruggekeerd van de dwaling zijns wegs.....) enz.“

En ook dit: „Dat er geen redelijkheid of billijkheid is betracht, of zou zijn betracht, is zacht gezegd, een niet fraaie uittaling van appellanten (dat zijn wij, v. B.). De aanstichter van het schisma te Assen, ds B. A. Bos, heeft het anders ervaren. Deze heeft, toen hij zich niet meer bleef afwenden, maar inzag, dat hij op den verkeerden weg was, de redelijkheid en billijkheid der Geref. Kerken en haar Synode ondervonden“.

Zo is er dus naar het officieel uitgesproken oordeel van den Synodalen Kerkeraad te Assen den laatsten tijd niets anders gebeurd, dan dat ds B. A. Bos „terugkeerde van de dwaling zijns wegs“ en inzag, dat hij met de vrijmaking „op de verkeerde weg was“. De reformatorische arbeid van ds Bos in 1944 noemt deze kerkeraad nog immer „aanstichten van een schisma, (d.i. scheuring)“. De daad is dus nog steeds te veroordelen en haar bedrager nog immer schorsingswaardig. Wat is er nu veranderd?

Het is „een klaar doch vreselijk geluid“ wat we weer horen.

Ieder geve er acht op! In de krant, die vandaag gelezen en morgen onder het petroleumstel gebruikt wordt, schrijft men over „de weg tot hereniging“, maar in de officiële papieren leest U de waarheid.

Terecht vindt de schrijver hierin een duidelijke situatie-teekening. Dit is dan overgebleven van „elkaars zankgerechtigheid over en weer blijven erkennen“. (Noodweg—Amersfoort, applaus—Assen synodocr.) Zankgerechtigheid? Welneen, — zonde. Dat is wat achter blijft.

In hetzelfde nummer herinnert ds J. v. Bruggen aan een gelijklopende verzekering in Axel:

Ook is het goed op te merken, dat dezelfde kerken, die zo ijveren voor „hereniging“, tegelijk voor den Rechter deden zeggen (het was deze keer in Middelburg), dat „de gedaagde Kerk (nl. onze zusterkerk in Axel) een andere leer leert en haar lidmaten een andere geloofsinhoud hebben, of belijden dan welke geleerd wordt door de Generals synode“ van wie zich dan aandienen als „de Geref. Kerken“. Wonderlijk! Een andere leer? en toch hereniging?

Als wij zeggen: capitulatie, dan zijn wij booze menschen. En nu zegt men 't zelf. Waarom liet men ds B. A. Bos niet zooiets „afkondigen“ bij zijn eerste preek na zijn overgang? K. S.

GRONINGSCHE ONWAARHEDEN.

Ook in Groningen hebben enkele menschen de kerk verlaten en zijn op het graf van Greijdanus gaan verkeren, dat noch ds D. v. Dijk, noch de anderen mogen preeken van den Heere, weshalve zij den preekstoel, die hen wel ontvangt, zijn gaan ontloopen. Na zorgvuldige geheime voorbereiding hebben zij dr Ridderbos, waar hij bij staat, in het aangezicht weersproken, natuurlijk zonder dat zij het beseffen. Ze verkeren immers:

1. Dat zij mede op grond van de besluiten der Haagse Synode de weg tot hereniging geopend zien.

2. Dat zij die weg wenschen te bewandelen in de overtuiging,

a. dat in de Geref. Kerken geen binding bestaat aan de zgn. leer der veronderstelde wedergeboorte en dus ook niet aan deze leer als grond voor de Doop;

b. dat in de besluiten der Haagse Synode ondubbelzinnig is gebleken, dat men niet gebonden is de leerspraken te lezen in de zin van Toelichting en Prae-Advis;

c. dat het Verbond niet is opgericht met de uitverkorenen alleen;

d. dat de verklaringen van de Synodes van 1905 en

Wijzigingen Handboek 1950

Blz. 16 RODESCHOOL. Deze gemeente is vacant, doordat ds Schelhaas zich onttrok. Adres Kerkeraad: G. Zelvius, C 128, Rodeschool.

Blz. 26 SNEEK. Adres Kerkeraad: G. Sennema, Napjuststraat 78. Postnr. 84732.

Blz. 61 ZEIST. Boekhouder der kerk is thans: J. Nijmeijer, Jan Meerdinklaan 36.

Blz. 67 NIEUWER-AMSTEL. Adres Kerkeraad: E. J. v. d. Broek, Prof. Junkerslaan 31, Amstelveen.

Blz. 73 DEPUTATEN DER CL. DORDRECHT-GORINCHEM. Het deputaatschap „Corresp. Theol. Hoo-geschool“ vervalt.

Blz. 77 's-GRAVENHAGE-OOST. Adres Kerkeraad: H. Mostert, Pahudstraat 159.

Blz. 79 RIJSWIJK. Adres Kerkeraad: mr J. v. d. Berg, Jos. Israëlsaan 78, Rijswijk (Z.-H.).